پوهنتون سلام شعبهٔ کندز

معاونیت علمی

آمریت تحقیقات علمی

پالیسی تحقیقات علمی و ارزیابی آثار تحقیقی

دیباچه

پوهنتون تنها محل انتقال دانش نیست؛ انتظار می‌رود محلی برای تولید دانش نیز باشد. با این حال، تجربه بسیاری از نهادهای تحصیلات عالی نشان داده است که افزایش کمّی آثار تحقیقی، همیشه به معنای ارتقای کیفیت علمی نیست. گاه مقاله‌ای منتشر می‌شود، اما اثرگذاری آن روشن نیست؛ گاه کتابی تألیف می‌گردد، اما سهم آن در توسعه دانش محل پرسش باقی می‌ماند. از همین رو، وجود یک چارچوب روشن برای سنجش و ارزیابی آثار علمی، بیش از آنکه یک الزام اداری باشد، ضرورتی علمی و نهادی به شمار می‌رود.

این پالیسی به هدف ایجاد معیارهای روشن برای ارزیابی فعالیت‌های تحقیقی استادان و ارتقای کیفیت تحقیقات علمی تدوین شده است. مقصود از آن، صرفاً افزایش شمار نشرات یا آثار علمی نیست؛ بلکه تأکید بر اعتبار، اصالت، روش‌مندی و سودمندی علمی آثار تحقیقی است. البته باید پذیرفت که هیچ نظام ارزیابی، فارغ از محدودیت نیست؛ با وجود این، پوهنتون می‌کوشد از طریق این پالیسی، روند سنجش آثار علمی را تا حد امکان شفاف، منصفانه و مبتنی بر معیارهای قابل دفاع تهیه کند.

این سند، مبنای رسمی پوهنتون در زمینه ارزیابی و اعتبارسنجی آثار علمی و تحقیقی استادان محسوب می‌شود و تصمیمات مرتبط با امتیازدهی، تشویق‌های تحقیقی، ترفیع علمی و اعتبار فعالیت‌های تحقیقاتی، در چهارچوب احکام آن اتخاذ خواهد شد.

فصل اول: احکام عمومی

مادهٔ ۱: مبنا

این پالیسی با درنظرداشت اصول دین مقدس اسلام، بر مبنای پالیسی تحقیقات علمی وزارت تحصیلات عالی افغانستان و پلان استراتیژیک پوهنتون سلام -کندز، تدوین گردیده است.

مادهٔ ۲: اهداف

اهداف تدوین این پالیسی قرار ذیل اند:

۱. ارتقای کیفیت تحقیقات علمی و تولید دانش؛
۲. ایجاد نظام معیاری و شفاف برای ارزیابی آثار علمی استادان؛
۳. ترویج فرهنگ تحقیق، نوآوری و حل مسائل جامعه؛
٤. جلوگیری از سرقت علمی، جعل و سایر تخلفات تحقیقی؛
٥. تشویق تحقیقات اصیل، کاربردی و نیازمحور؛
٦. ارتقای جایگاه علمی پوهنتون در سطح ملی.

مادهٔ ۳: ساحهٔ تطبیق

این پالیسی بر اشخاص، مراجع و موضوعات ذیل قابل تطبیق است:

۱. تمام استادان (رسمی و قراردادی) و اعضای علمی پوهنتون؛
۲. کلیه پوهنځی‌ها، دیپارتمنت‌ها و واحدهای علمی؛
۳. تمامی آثار علمی و تحقیقی که برای ارزیابی، امتیازدهی یا اعتبار علمی ارائه می‌شوند.

مادهٔ ٤: اصطلاحات

در این پالیسی اصطلاحات ذیل مفاهیم آتی را افاده می‌نمایند:

- اثر علمی: هر نوع محصول فکری که به منظور تولید، تبیین، انتقال یا کاربرد دانش پدید آمده باشد؛ اعم از آنکه تحقیقی باشد یا بر پایهٔ دانش موجود تدوین شده باشد.
- تحقیق علمی: فعالیت نظام‌مند و مبتنی بر روش علمی برای تولید، توسعه یا اعتبارسنجی دانش.
- سرقت علمی: استفاده از آثار، ایده‌ها یا یافته‌های دیگران بدون ارجاع دقیق و مناسب.
- داوری علمی: بررسی تخصصی اثر توسط متخصصان ذی‌صلاح.

فصل دوم: اصول اساسی تحقیقات علمی

مادهٔ ۵: اصول اساسی

تمام فعالیت‌های تحقیقی پوهنتون بایستی بر مجموعه‌ای از اصولی استوار باشد که اعتبار علمی اثر را تضمین کند. این اصول عبارت‌اند از:

- اصالت و نوآوری علمی: اثر از اندیشهٔ مستقل محقق برخواسته و سهمی نو، هرچند محدود اما قابل دفاع، در دانش موجود داشته باشد.
- صداقت و امانت‌داری علمی: داده‌ها، منابع و یافته‌ها بدون جعل، تحریف یا گزینش جانب‌دارانه و با رعایت حقوق مالکیت فکری و استناددهی صحیح ارائه شوند.
- بی‌طرفی و عینیت: تحلیل، تفسیر و نتیجه‌گیری بر پایهٔ شواهد و فارغ از جهت‌گیری انجام شود.
- روش‌مندی علمی: تحقیق بر اساس روش علمی متناسب با ماهیت تحقیق انجام شود.
- شفافیت: فرایند گردآوری، تحلیل، تفسیر و گزارش داده‌ها به‌روشنی بیان شود.
- رعایت اخلاق تحقیق: حقوق اشخاص، نهادها و سایر موازین اخلاقی تحقیق رعایت شود.

مادهٔ ٦: جهت‌گیری تحقیقات

پوهنتون، تحقیقاتی را تشویق می‌نماید که:

۱) مسئله‌محور، نوآورانه و هم‌سو با نیازهای ملی و محلی باشند.
۲) از رویکردهای میان‌رشته‌ای بهره گیرند.

فصل سوم: نیازسنجی و اولویت‌بندی تحقیقات

مادهٔ ۷: هدف

به منظور جهت‌دهی فعالیت‌های تحقیقی به سوی رفع نیازهای علمی، آموزشی و اجتماعی، پوهنتون نیازسنجی تحقیقی را به صورت منظم انجام می‌دهد.

مادهٔ ۸: منابع نیازسنجی

نیازهای تحقیقی از طریق منابع زیر شناسایی می‌شوند:

۱) ادارات دولتی، نهادهای عمومی، سازمان‌های خصوصی و غیر دولتی؛
۲) بخش خصوصی و نهادهای غیر دولتی؛
۳) مسائل و اولویت‌های ملی، محلی و اجتماعی؛
٤) نیازهای آموزشی و تحقیقی مراکز و نهادهای علمی؛
٥) یافته‌های تحقیقات پیشین و شکاف‌های علمی؛
٦) تحولات و روندهای نوین علمی و تکنالوژی.

مادهٔ ۹: مراحل نیازسنجی

نیازسنجی تحقیقی شامل مراحل زیر است:

۱) گردآوری نیازهای پژوهشی؛
۲) دسته‌بندی و تحلیل نیازها؛
۳) اولویت‌بندی نیازها بر اساس اهمیت، فوریت و امکان اجرا؛
٤) تصویب اولویت‌های تحقیقی توسط کمیتهٔ تحقیقات علمی و در صورت لزوم شورای علمی؛
٥) انتشار فهرست اولویت‌های تحقیقاتی برای اعضای کادر علمی و محصلان؛
٦) بازنگری دوره‌ای اولویت‌ها.

مادهٔ ۱۰: بانک نیازهای تحقیقی

آمریت تحقیقات علمی مکلف است نیازهای تحقیقاتی گردآوری‌شده را در قالب «بانک نیازهای تحقیقاتی» تنظیم، تجدید و در دسترس محققان قرار دهد.

مادهٔ ۱۱: مشارکت ذینفعان

در مراحل نیازسنجی، دیدگاه استادان، محققان، محصلان، نهادهای دولتی، بخش خصوصی و سایر ذی‌نفعان مرتبط اخذ می‌شود.

فصل چهارم: انواع آثار علمی قابل ارزیابی

ماده ۱۲: طبقه‌بندی آثار علمی

آثار علمی قابل ارزیابی قرار ذیل دسته‌بندی می‌شوند:

۱) مقالات علمی (تحقیقی، ترویجی و مروری)؛
۲) مقالات کنفرانسی؛
۳) کتاب‌های درسی، علمی و تخصصی؛
٤) ترجمه‌های علمی همراه با ارزش افزودهٔ تحلیلی؛
٥) گزارش‌های تحقیقاتی و پالیسی‌ها (Policy Papers) ؛
٦) اختراعات، نوآوری‌ها و دارایی‌های فکری ثبت‌شده.

فصل پنجم: معیارهای ارزیابی آثار علمی

مادهٔ ۱۳: معیارهای عمومی ارزیابی

آثار علمی بر بنیاد معیارهای ذیل ارزیابی می‌شوند:

۱) اصالت و نوآوری؛

۲) اهمیت علمی و کاربردی؛

۳) استحکام روش تحقیق؛

٤) کیفیت تحلیل، استدلال و نتیجه‌گیری؛

٥) اعتبار و کفایت منابع و استنادها؛

٦) انسجام ساختاری و نگارشی؛

۷) رعایت اصول اخلاق تحقیق؛

۸) تأثیرگذاری علمی و اجتماعی.

مادهٔ ١٤: معیارهای ارزیابی مقالات علمی

مقالات علمی، علاوه بر معیارهای عمومی آثار علمی، بر اساس کیفیت ساختار علمی، چارچوب نظری، روش تحقیق، تحلیل یافته‌ها و اعتبار محل نشر، ارزیابی می‌شوند.

مادهٔ ١٥: معیارهای ارزیابی کتاب‌ها

کتاب‌های علمی، علاوه بر معیارهای عمومی آثار علمی، از نظر جامعیت و جدید بودن محتوا، تناسب با مخاطب، کیفیت ارائه و ارزش آموزشی یا تخصصی ارزیابی می‌شوند.

مادهٔ ١٦: ارزیابی ترجمه‌های علمی

ترجمه‌های علمی، علاوه بر معیارهای عمومی آثار علمی، بر اساس میزان ارزش افزودهٔ تحلیلی، توضیحات تخصصی، بومی‌سازی علمی و نقد و ارزیابی اثر ارزیابی می‌شوند.

فصل ششم: نظام امتیازدهی آثار علمی

مادهٔ ۱۷: اصول امتیازدهی

امتیازدهی آثار علمی بر بنیاد کیفیت، اعتبار و میزان اثرگذاری علمی (کیفیت) صورت می‌گیرد، نه صرفاً بر مبنای شمار آثار منتشرشده (کمیت). در برخی موارد ممکن است یک تحقیق محدود اما نوآورانه، ارزش علمی بیشتری نسبت به چندین اثر تکراری یا کم‌مایه داشته باشد؛ از این‌رو، ارزیابی باید تا حد امکان بر کیفیت متمرکز بماند.

مادهٔ ۱۸: شاخص‌های امتیازدهی

در تعیین امتیاز، موارد زیر در نظر گرفته می‌شوند:

۱) اصالت و ارزش علمی اثر؛

۲) کیفیت محتوا و روش‌مندی؛

۳) ارتباط با نیازهای علمی و اجتماعی؛

٤) اعتبار علمی و محل نشر؛

٥) میزان تأثیرگذاری و کاربردپذیری.

فصل هفتم: اعتبارسنجی مجلات و نشرات

مادهٔ ۱۹: سطوح اعتبار نشرات

آثار علمی از لحاظ محل نشر در سطوح زیر طبقه‌بندی می‌شوند:

۱) مجلات معتبر بین‌المللی نمایه‌شده؛

۲) مجلات علمی ـ تحقیقی معتبر ملی؛

۳) مجلات داوری‌شده نهادهای علمی (پوهنتون‌ها)؛

٤) مقالات کنفرانس‌های معتبر علمی.

مادهٔ ۲۰: عدم اعتبار نشرات نامعتبر

آثار منتشرشده در مجلات جعلی، غیرعلمی فاقد داوری معتبر یا دارای معیارهای نامشخص قابل ارزیابی و امتیازدهی نمی‌باشند.

فصل هشتم: اخلاق تحقیق و تخلفات علمی

مادهٔ ۲۱: اصول اخلاق تحقیق

تمام فعالیت‌های علمی باید مبتنی بر اصول ذیل باشند:

۱) صداقت و امانت‌داری علمی؛

۲) احترام به حقوق مالکیت فکری و مؤلفان؛

۳) حفظ محرمانگی اطلاعات و داده‌ها؛

٤) اجتناب از تعارض منافع.

مادهٔ ۲۲: تخلفات تحقیقی

موارد ذیل تخلفات تحقیقی محسوب می‌گردند:

۱) سرقت علمی؛

۲) جعل یا ساخت داده‌های غیر واقعی؛

۳) تحریف یا دستکاری نتایج؛

٤) نشر تکراری بدون ذکر سابقهٔ نشر؛

٥) درج نام افراد فاقد سهم علمی در اثر؛

٦) حذف نام افراد دارای سهم علمی در اثر.

مادهٔ ۲۳: اقدامات در برابر تخلفات (ضمانت اجراها)

در صورت اثبات تخلف، اقدامات ذیل قابل اجرا است:

۱) رد یا سلب اعتبار اثر علمی؛

۲) لغو امتیازات علمی مرتبط؛

۳) محرومیت موقت از امتیازات تحقیقی؛

٤) ارجاع موضوع به هیئت انضباطی ذی‌صلاح.

فصل نهم: کمیته تحقیقات و ارزیابی علمی

ماده ۲٤: کمیتهٔ تحقیقات علمی

کمیته تحقیقات (و ارزیابی) علمی در سطح پوهنتون مسئول بررسی، ارزیابی و نظارت بر کیفیت آثار و فعالیت‌های تحقیقی می‌باشد.

مادهٔ ۲۵: ترکیب کمیته

کمیته شامل اعضای زیر است:

۱) معاون علمی پوهنتون (رئیس کمیته)؛
۲) رؤسای کمیته‌های تحقیقاتی پوهنځی‌ها (کمیته‌های فرعی)؛
۳) متخصصان منتخب علمی تایید شدهٔ شورای علمی.
٤) آمر تحقیقات علمی (منشی کمیته).

مادهٔ ۲٦: صلاحیت‌های کمیته

صلاحیت‌های کمیته قرار ذیل است:

۱) ارزیابی آثار و فعالیت‌های علمی؛
۲) پیشنهاد معیارها و شیوه‌های ارزیابی به شورای علمی؛
۳) پیشنهاد برنامه‌های تشویقی تحقیقی؛
٤) بررسی تخلفات تحقیقی و ارائهٔ پشنهادهای لازم؛
٥) نظارت بر کیفیت فعالیت‌های تحقیقاتی.

فصل دهم: روند ارزیابی آثار علمی

ماده ۲۷: مراحل ارزیابی

ارزیابی آثار علمی شامل مراحل زیر است:

۱) ثبت اثر؛
۲) بررسی ابتدایی؛
۳) ارزیابی تخصصی؛
٤) داوری علمی؛
٥) اعلام تصمیم نهایی.

مادهٔ ۲۸: حق اعتراض

صاحب اثر حق دارد در مدت تعیین‌شده نسبت به نتیجه ارزیابی اعتراض نماید. اعتراض مطابق طرزالعمل مربوط بررسی می‌گردد.

فصل یازدهم: تشویق و حمایت تحقیقی

مادهٔ ۲۹: تشویق‌ها

پوهنتون می‌تواند برای آثار و فعالیت‌های تحقیقی برتر، موارد ذیل را در نظر گیرد:

۱. تقدیرنامه علمی؛
۲. امتیازات تحقیقی؛

۳. حمایت مالی؛
٤. فرصت‌های مطالعاتی؛
٥. معرفی به دریافت جوایز علمی.

فصل دوازدهم: تضمین کیفیت و بازنگری

مادهٔ ۳۰: تضمین کیفیت

پوهنتون مکلف است کیفیت فعالیت‌های تحقیقی را به‌صورت سالانه ارزیابی نماید.

مادهٔ ۳۱: بازنگری پالیسی

این پالیسی حسب ضرورت بازنگری می‌شود.

فصل سیزدهم: احکام نهایی

مادهٔ ۳۲: مرجع نظارت و تطبیق

معاون علمی پوهنتون مسئول نظارت و آمر تحقیقات علمی مسئول تطبیق این پالیسی می‌باشند.

مادهٔ ۳۳: موارد مسکوت

موارد پیش‌بینی‌نشده مطابق تصمیم شورای علمی پوهنتون حل‌وفصل می‌گردد.

مادهٔ ۳٤: انفاذ

این پالیسی پس از تصویب شورای علمی پوهنتون نافذ می‌گردد.[1]

[1]. این پالیسی در مجلس شورای علمی پوهنتون، مورخ ۱۱. ۳. ۱٤۰٥، تایید و درج پروتکل شماره (۳) آن شورا می‌باشد.